Het is dan ook opmerkelijk hoe het „wegnemen van de zitplaatsen" zoo ge op de groote Roomschen kathedralen en op onze bedehuizen let, juist in beide, een omgekeerd karakter draagt.

In de Roomsche kathedralen neemt men de stoelen voor den kansel weg, om de baan die naar het koor loopt, vrij en open te houden, en bij ons neemt men de stoelen weg om er een Avondmaalstafel te plaatsen. Bij ons hooren de stoelen er, en worden ze weggenomen voor de Avondmaalstafel. In de Roomsche kathedralen hooren ze er niet, maar worden er gezet, als de prediking of de Dienst aanvangt.

In de Episcopale kerk is men nog bijna geheel in het Roomsche type gebleven, d. w. z. men heeft er als hoofdzaak een koor met een altaar, en geheel buiten die heilige plaats heeft men zijwaarts, vlak bij de schare, een kansel geplaatst voor den prediker. Zoo echter dat die kansel zoo laag en zoo klein mogelijk wordt genomen. Het moet duidelijk uitkomen, dat die kansel bijzaak en het altaar hoofdzaak is.

In de Luthersche kerk eindelijk (we zeggen niet hier te lande maar in Duitschland en Scandinavie), heeft men eveneens een altaar, maar niet zoo op den voorgrond tredend, terwijl men er geen kansel heeft, maar boven het altaar, liefst op een hoogte van minstens vijf meter, heeft men een gat in den muur gemaakt, in dat gat is een deur, en om die deur een houten holle keik. De predikant komt dan uit de kosterswoning, als een gezant uit den hemel tot de schare spreken. Zeer uit de hoogte. Geheel in overeenstemming met de Luthersche idee van de *Ecclesia docens*, d. i. met de voorstelling, dat de geestelijken een kerk op zich zelve zijn, die leerend voor de breeder kerk optreden.

Hiermede is echter nog lang niet genoeg gezegd.

Noch in de Roomsche noch in de Episcopale kerk zal men u toegeven, dat het Woord buiten het koor in het schip der kerk is uitgedragen.

En dat is ook feitelijk niet zoo.

Op het hooge koor geschiedt namelijk in die kerken tweeërlei. Men bedient er het Sacrament, én ook het Woord. Alleen maar die bediening van het Woord bestaat in de *praelectuur*, d. w. z. in het voorlezen uit het Evangelie, uit den Apostel enz., alle stukken uit de Heilige Schrift. En wel geschiedt deze voorlezing in de Episcopale kerk in de landtaal, maar blijkbaar legt men er zich op toe, dit op zulk een wijze te doen, dat niemand het verstaan kan.

Op een gekunstelden toon leest men half zingend. Doel toch is niet dat het verstaan, maar dat het door een priester in naam der kerk gelezen worde.

Men ziet hierin een *mystieke daad*, waarbij het niet aankomt op verstaan of verstand, maar op het min of meer mystiek uitspreken van de heilige woorden.

Dát heet dan de eigenlijke *Dienst des Woords*, en wat door de Dienaren in de prediking geschiedt, is niet de *Dienst des Woords*, maar een *vermaning* tot de gemeente.

Doch dit alles vloeit voort uit het uitgangspunt. Het Sacrament is hoofdzaak. De aard van den Dienst der Sacramenten, die mystiek is, wordt ook overgebracht op den Dienst des Woords. Het Woord zelf wordt iets mystieks als het Sacrament. En dit alles wordt beheerscht door de hoofdgedachte dat men niet te zien heeft op het Altaar in het heiligdom in den hemel waar Christus is, maar dat men op aarde dit altaar en dit heiligdom heeft af te schaduwen.

Voor ons gevoel is er geen Dienst zonder predikatie des Woords, maar in deze soort kerken is dit heel anders. De predikatie komt er bij den eigenlijken Dienst bij, en de Dienst is ook vol en af, ook al grijpt er *geen* predikatie plaats.

In de Roomsche kerk is Dienst *zonder* predikatie dan ook regel, *met* predikatie bijna uitzondering. En al gaat dit nu bij de Episcopalen niet zoo ver, toch kan gezegd, dat de Episcopale kerk van Engeland haar predikatie zelden langer dan twintig minuten doet duren, onderwijl ze voor den overigen Dienst een vol uur gebruikt.

Naar die opvatting moet zich dus ook de inrichting van het gebouw schikken, en zoo kan dan ook gezegd, dat de architecten van zulke kerken hoofdzaak maken van de plaats waar het Sacrament bediend wordt, er al het overige door laten beheerschen en er hun motief aan ontleenen, terwijl men bij ons in een tegenovergesteld uiterste is vervallen, en het gebouw op niets dan op de predikatie inrichtte, om al het overige zich te late schikken en behelpen.

Verdediging.

We meenen aan de broederen uit Antwerpen de gelegenheid niet te mogen afsnijden, om een kalm woord van verdediging te doen hooren.

Hun stuk is reeds van 2 Maart. Er was niet eer plaatsruimte, daar ze nog al uitvoerig schreven. Doch haast was er niet bij. En nu, een maand later, bezit hun woord nog geheel dezelfde beteekenis.

Ziehier dan wat ze ons schreven:

ANTWERPEN, 2 Maart 1898.

Hoogachte Heer Redacteur!

Veroorloof ons een paar opmerkingen aangaande het schrijven van Ds. Eggenstein der Belgische Zendingskerk te Antwerpen, opgenomen in de *Heraut* van 6 en 27 Februari.

Liever zouden we ons van alle antwoord onthouden hebben, daar de ondervinding o. a. ook in Nederland geleerd heeft, hoe publiek geschrijf zoo dikwijls latere samenwerking op ander dan kerkelijk terrein, tegenwerkte. Vooral in België zou het dubbel betreurenswaardig zijn indien kerkelijke gedeeldheid tot vijandige verhoudingen aanleiding moest geven.

Na rijpelijk overwegen meenen we echter op een paar zinsneden uit Ds. Eggenstein's schrijven te moeten antwoorden omdat de lezers van de *Heraut* die niet met de toestanden alhier bekend zijn den indruk moeten gekregen hebben alsof wij door onkiesche middelen, der Zendingskerk zoeken afbreuk te doen, en dit nu is ten eenemaal onwaar.

Ten eerste sturen we geen *postkaarten* doch *gedrukte* kaarten, en niet alleen naar de leden der Zendingskerk, doch naar alle protestanten die we kennen en zelfs naar enkele Roomschen (ook naar dezulken welke niet „door anderer arbeid reeds aanvankelijk tot kennis der waarheid zijn gekomen"). We kunnen er nog bijvoegen dat meer dan een lid der Zendingskerk ons uitdrukkelijk verzocht heeft hem een kaart te sturen, telkens als er een predikant zal optreden.

Hier te Antwerpen zijn we echter niet ruim bedeeld en het is gebeurd dat we in geen maanden 's Zondags een predikbeurt kregen. Vermits nu het Antwerpsche kerkgaand publiek (op weinige uitzonderingen na) van geen „leespredikaties" houdt en daar dan ook niet naar komt hooren, zijn we wel verplicht onze godsdienstoefeningen op de eene of andere wijze bekend te maken. En daar er hier geen kerkelijk blad bestaat, welke weg is er dan, buiten dengene die we gekozen hebben, nog open?

Of zou het soms Gereformeerd zijn in 't geheim bijeen te komen wanneer niets ons verhindert aan onze godsdienstoefeningen publiciteit te geven? En al moge Ds. Eggenstein dit nu „van zeer betwijfelbare kieschheid" noemen, wij zijn overtuigd dat wij hierin niets anders doen dan onzen plicht, en gelooven niet dat iemand, die op gereformeerd standpunt staat, onze handelwijze zal laken.

Wat nu het tweede punt betreft, namelijk ons „vergaderen in een lokaal in de onmiddelijke nabijheid van 't kerkgebouw der Belgische Zendingskerk" moeten we verklaren dat we meer dan een jaar lang naar een geschikte plaats voor onze samenkomsten hebben uitgezien en toen dan eindelijk een gelegenheid zich voordeed, meenden wij geene vrijmoedigheid te hebben deze af te slaan, al was het ook dichter bij 't kerkgebouw der Zendingskerk dan ook wij wel wenschten.

Het schijnt ons toe dat Ds. Eggenstein eenigszins met zichzelven in tegenspraak is. Immers in zijn eerste schrijven vraagt hij:

„Waar, wanneer en door wien is zulk een „verzoek (n. l. om betere paden op te zoeken) „afgeslagen geworden?" — terwijl hij in zijn tweeden brief erkent niet alleen een schrijven van sommigen onzer ontvangen, maar er zelfs op geantwoord te hebben.

Onzerzijds is er niet het minste bezwaar tegen het openbaar maken dezer beide brieven in de *Heraut*.

Aangaande de Noorsche en Engelsche kerken is nimmer door ons, noch door wie ook beweerd dat op Ds. Eggenstein's aanraden ons deze gebouwen geweigerd werden. De beide predikanten dier kerken hebben aan een der ondergeteekenden verklaard dat het verzoek tot weigering dezer lokalen rechtstreeks uitging van de Antwerpsche Synodale kerk. Doch de leeraar der Noorsche kerk voegde hier bij dat stappen van *die* zijde geen de minste invloed op hem hadden en dat hij volgaarne ons het gebruik van zijn kerkgebouw zou toegestaan hebben, indien Ds. Eggenstein, welke hij persoonlijk was gaan spreken, slechts met *een enkel woord* had willen verklaren dat *hij* er geen bezwaar in zag.

Wat het overige betreft, sluiten we ons volkomen aan, hooggeachte heer Redacteur, bij uwe opmerkingen. Naar onze bescheiden meening is dit juist een groote fout der hier bestaande protestantsche kerken, men heeft wel een oog voor den nood der Roomschen, doch schijnt niet te zien, dat er nog zoo ontzettend veel te doen is onder de hier woonachtige protestanten. Men schat het zielental der hier wonende Hollandsche en Vlaamsche protestanten op minstens zesduizend, terwijl er slechts 2 à 300 nog tamelijk geregeld ter kerk gaan.

U dankzeggend voor de verleende plaatsruimte, noemen we ons,

Met hoogachting en heilbede,

Uw dienstw. dien.,

J. MULDER.
H. ROOZE.
W. ROOZE.

Doch hiermede achten we deze zaak dan ook genoegzaam toegelicht. Er is hier geen gangbare reden, waarom we hiermede dit punt van over de grenzen niet als afgedaan zouden beschouwen.

Wedergeboorte en Opvoeding.

De *N. Prov. Gron. Ct.* bracht ons een keurig verslag van een lezing door Prof. Bavinck over bovenstaand onderwerp gehouden. Men leest daarin:

In verband nu met het opgegevene onderwerp wenscht Prof. Bavinck op drie principieele punten de aandacht te vestigen.

1. Wat is het doel van die opvoeding.
2. Wat is het uitgangspunt van die opvoeding.
3. Welke is de weg, de methode, waarmede men tot het einddoel, dat het kind moet bereiken, kan komen.

Over het doel van de opvoeding is men het vrijwel eens, nl. in deze vage bepaling, dat de ouders hunne kinderen Chr. onderwijs laten geven; de onderwijzer hen heeft op te leiden, dat zij in elk opzicht Christenen zullen worden, kinderen Gods. Het doel van het onderwijs is niet, dat op de school onze kinderen tot zendelingen en evangelisten zullen gevormd worden, die zich met een boeksken in een hoeksken zullen terugtrekken, maar hen te maken tot Christenen. Het neutrale onderwijs zegt wel, dat het doel is om de kinderen tot menschen te vormen, om alle gaven en krachten, welke in het kind sluimeren, tot ontwikkeling te brengen, maar het groote onderscheid tusschen hen en ons bestaat daarin, dat zij bij de taak der opvoeding de genade Gods niet meenen noodig te hebben; wij daarentegen wel. Wij zijn van meening, dat een mensch, hoe harmonisch ook ontwikkeld, al was hij een Griek in eigen persoon, in het waarachtig menschrijn tekort komt, indien hij geen Christen is. Het doel wordt alzoo door het uitgangspunt bepaald. De vraag is dus: Hoe hebben wij dat kind te verzorgen? Over dat doel heerscht groot verschil tusschen hen en ons. Het openbaar onderwijs gaat nog altijd uit van de gedachte van Rousseau, dat het kind op zich zelf goed is; daarmede beweert spr. niet, dat men zich nog geheel vereenigt met al de stellingen van Rousseau. Het uitgangspunt bij het openbaar onderwijs is, dat de natuur van een menschenkind volkomen en goed gaaf is. Dat was nu niets nieuws van Rousseau; hij heeft feitelijk niets anders gedaan dan over te nemen hetgeen door Pelagius reeds was gezegd. Een kind, van deze stelling gaat men uit, kan wel bedorven worden door invloeden van buiten, maar onbedorven was het verborgen leven, dat rijke leven, dat in het onbewuste ligt; kwaad kunnen alleen zijn zijne gedachten, zijne daden, die liggen aan de grens van dezen kant van het onbewuste leven. Bedorven wordt een kind alleen door kwade voorbeelden uit de omgeving, daarom moeten zij aan die kringen worden onttrokken; zoo beschouwt men de zaak negatief, maar positief houdt men staande, dat het kind moet doen wat het hart opgeeft, indien men het maar van kwade voorbeelden afhoudt. Nog altijd is het openbaar onderwijs op die leugens en dwalingen terende. 't Is waar, er is eene belangrijke kentering gekomen. De voorstanders van het openbaar onderwijs durven niet langer die stelling aan. Wat is nu bij hen het principe? In weerwil dat Rousseau die stelling uitsprak en zij er op bouwden, kwam daarin eene wending.

Emmanuel Kant, een Duitscher, een zeer schrander man, heeft de vraag gesteld, terwijl Rousseau alles van den buitenkant waarnam: Laat ons nu den blik eens naar binnen wenden. Laat als voorwerp van ons onderzoek niet zijn de buitenwereld, maar de mensch. Hij keek alzoo niet naar buiten, maar naar binnen; hij lette op twee dingen, nl. op hoofd en hart, maar hij heeft ook bestudeerd het geweten en den wil. Bij dat onderzoek kwam Kant tot het resultaat, dat de mensch volkomen radicaal boos was. En wat is er nu na de uitspraak van Kant in deze eeuw gebeurd? Dit, dat men tot de ontdekking kwam, dat men door alle revolutie en wijzigingen heen bewust werd, het nog niet verder te hebben gebracht, dan eene ellendige maatschappij te hebben gekregen; men zeide: Rousseau heeft ongelijk, wij moeten naar Kant terug. En zoo is men er in de tweede plaats toe gekomen, dat, terwijl men in de vorige eeuw volkomen optimistisch was, men in deze eeuw volslagen pessimistisch is. Toen beschouwde men de mensch als een engel, nu als een dier. Terwijl men in de vorige eeuw zeide, wij dienen alles zoo goed mogelijk in te richten, daar algemeen werd gelooft, dat God eene goede wereld had geschapen, is men thans volkomen ontnuchterd. Nu in deze eeuw is het pessimistische aan het woord, het geloof, dat de natuur van den mensch door en door is bedorven, de mensch een dier is.

In de derde plaats is omstreeks 1850 het Darwinisme opgekomen, de leer van de evolutie, de beschouwing: de mensch is een dier, en hij moet daarom ook dierachtig worden opgevat. Augustinus heeft zoo schoon gezegd: Wat de zonde is bij den mensch, is de natuur bij het dier.

Een vierde verschijnsel is, dat de leer der erfelijkheid, met hare verschrikkingen, aan de orde is gekomen, nl. dat er is erfelijkheid in lageren, maar ook in hoogeren zin. Wat verstaat men door heriditeit in engeren zin? Dit, dat kinderen ook individueel de eigenschappen van hunne ouders medenemen. Een kind zal in alles op zijne ouders gelijken, neemt van hen alles over, ook de intellectueele, de zedelijke tekortkomingen; de kinderen erven alzoo *den aanleg* hunner ouders over. Prof. Hugo de Vries te Amsterdam heeft het voor korten tijd in zijn geschrift over »Eenheid en Verandering" uitgesproken, dat hij gekomen was tot het resultaat, dat erfelijkheid veel grooter rol speelt dan opvoeding en onderwijs; dat alzoo de heerschende leer over intellectualisme volkomen fiasco heeft gemaakt; dat onderwijs en opvoeding den aanleg van den mensch niet kunnen wijzigen en veranderen. Weerstaan moet daarom worden de beweging, dat men op alle dorpen, in alle steden, het onderwijs conform wil geven. Het onderwijs kan slechts, zoo beweert Dr. De Vries, bij het kind, eenige verbeteringen geven. Prof. De V. heldert deze beweringen zelf met een voorbeeld op uit het Rundvee-Stamboek. Wanneer er een flinke generatie is van deze dieren, dan heeft er veredeling van rundvee plaats; laat een flinke vader en moeder zich paren, dan komen er flinke, gezonde kinderen. Hij doet voorts nog een greep in het rijk der suikerbieten. Wanneer er steeds uitnemend zaad gebruikt wordt voor deze plant, dan gaat alles goed tot in 4 à 5 generatiën, maar indien men er niet steeds de hand aanhoudt, dan is het met 2 generatiën reeds volkomen uit. Wat waar is van suikerbieten gaat door — alzoo Prof. de V. — ook bij den mensch. Dit is een zeer merkwaardig getuigenis.

Wanneer het zoo hopeloos staat met het openbaar onderwijs, dat een mensch niets anders is dan een ontwikkeld dier, dat aan hem slechts *eenige* verbetering is aan te brengen, en die verbetering onmiddellijk wegvalt, indien daaran niet de hand gehouden wordt, dan houdt spr. vol: Hoe zijn de Chr. onderw. er niet beter aan toe, wanneer zij in hunne scholen kinderen ontvangen van ouders, die voor den Heere en Zijn Woord beven.

Wat de zonde is in den mensch, is de natuur in het dier; het is volkomen waar; er is dus geene mogelijkheid bij den mensch, om dat dier om te zetten. Wat groot voorrecht dan toch, dat men kinderen ontvangt van ouders, waarin het wonder der wedergeboorte heeft plaats gehad.

In de eerste plaats mogen wij in de opvoeding aan het wonder der wedergeboorte gelooven. Dat is zulk een machtige impuls (aandrang), dat wij dagelijks daaruit bij het onderwijs kracht moeten putten. Spr. is van meening, dat niemand bij de moeilijke taak moedeloos moet worden. Geldt bij het openbaar onderwijs de wet der selectie; de wet der erfelijkheid, de Christen zegt: Ik geloof niet alleen aan een bedorven mensch, maar ook aan een kracht Gods van wedergeboorte in den mensch. Er is geen dringender eisch noodig voor den onderwijzer, dan deze: Ik geloof in den Heiligen Geest, dat wil zeggen: Niet een geest in den vagen zin, maar in den persoon, die de innerlijke bewegingen van het hart omzetten kan, die zelf de taal van de opvoeding op zich neemt; dat het op de school de Geest des Heeren is, die het onderwijs op zich neemt; dat geloof geeft kracht en steun bij de opvoeding.

In de tweede plaats: Dat geloof aan wedergeboorte en opvoeding berust op een goeden grond; het rust op het Verbond der genade. Dat Verbond is voor het onderwijs van groote beteekenis. De onderwijzer heeft bij de opvoeding der kinderen tot menschen Gods, tot alle goede werk bekwaam, den gang der historie te volgen, van ouders op kind. Wij weten het, de erfelijkheid kan ieder oogenblik verbasteren, maar op Chr. standpunt belijden wij, in den gang der historie, dat er is eene erfgenade, geen erfgoed. Het is God de Heere, die het Verbond der genade oprícht.

In de derde plaats, de Chr. onderwijzers hebben de kinderen van ouders, die voor den Heere en Zijn Woord beven, als wedergeborenen te beschouwen, niet in den Roomschen zin. Wanneer b.v. in eene gemeente geen kind van God meer aanwezig is, en daar wordt de H. Doop bedient, dan is zij los van Gods Verbondsgenade, maar wanneer er eene kerk is waarin het Verbond der genade gestalte heeft, dan is dat Verbond een teeken en zegel van Gods genade. Bij de gebeden om Gods zegen bij de opvoeding onzer kinderen, moeten wij vooral op dat Verbond pleiten; dit wordt ons voorgehouden door het Woord van God. Geloovige ouders moeten daarvan verzekerd worden. In dat geloof hebben zij tot het einde toe vol te houden. Wij hebben onze kinderen te beschouwen als wedergeborenen, zoolang niet het tegendeel blijkt. Wij hebben uit te gaan van de meening, b.v. dat iemand geen dief is, wanneer hij niet steelt; wij hebben ieder burger te beschouwen als iemand, die zijn vaderland lief heeft, wanneer hij daarvan geene tegenvergestelde bewijzen geeft. Zoo is het ook in de school. Nu is het waar, dat wij van het eene kind een goeden, van een ander een slechteren indruk ontvangen. Maar veronderstel eens, dat wij voor onze kinderen zulke goede indrukken niet bekomen, dat wij aan de wedergeboorte der kinderen twijfelen gaan, wat dan? Dan komt de Chr. lijdzaamheid en het geduld op de proef, wij hebben zoolang aan de wedergeboorte onzer kinderen te gelooven, als dat maar eenigszins kan. De Heere Jezus zelf geeft ons van die lijdzaamheid, van dat geduld, een voorbeeld in den wijngaard.

Als zijne discipelen zeggen: Zullen wij dien boom niet uitroeien, waartoe beslaat hij onnut de aarde, dan is Zijn Woord: Spaar hem nog een jaar. Daarom zoolang mogelijk vastgehouden aan het geloof onzer kinderen als weedergeborenen. Niet gewanhoopt, maar God den Heiligen Geest om Zijne werking gebeden. En wanneer wij dat aan het eind des levens moeten prijsgeven, dat onze kinderen geene wedergeborenen zijn, dan leert ons dit, dat het niet alles Israël is, wat uit Israël is. Eerst van achteren zien wij, dat God Zijn raad volvoert. Daaruit vloeit dus voort, dat wij bij de opvoeding van de gedachte der wedergeboorte hebben uit te gaan; alle leidzaamheid, alle geduld hebben te betrachten; en eerst aan het eind van het menschelijk leven hebben te wanhopen.

In de vierde plaats hebben wij in de wedergeboorte voor de opvoeding iets verkregen wat Rousseau niet bezat. Wij hebben verkregen eene aansluiting met de opvoeding. Wanneer er geen aansluiting bestaat tusschen het object en het subject, dan is dit verkeerd; niet alleen objectief moet de wereld worden omgezet, maar ook subjectief.

Het geloof aan de wedergeboorte is daarom van dag tot dag van het hoogste belang; zonder dat is de opvoeding van geene waarde. De Chr. Onderwijzers moeten niet meenen, dat alles aankomt op de theorie, op de paedegogie en de psychologie; op bestudeering van uitnemende werken daarover. Die werken zijn alleen goede hulpmiddelen. Het komt niet in de eerste plaats op de theorie, maar altijd op het leven aan. Een slaapwandelaar valt niet van het dak wanneer hij niet denkt, maar zoodra hij zijne positie indenkt, valt hij. Niet door de boeken, maar uit de natuur, uit uwen aanleg, moet gij zijn goede paedagogen. Zwaar is de taak op uwe schouders gelegd; maar de wetenschap, dat de Geest des Heeren de kinderen onderwijst en opvoedt, zal de Chr. School doen zegevieren.

Maar toch, ook wedergeboorte is niet genoeg. Een mensch kan niet leven dan uit genade; een pasgeboren kind is gansch hulpeloos; hij hangt van alles en van allen om hem heen af. Een dier kan direct zich zelf redden. Daarin heeft God de diepe gedachte van uit genade te leven bij den mensch gelegd. Het kind hangt af van de hulp zijner ouders, zijner onderwijzers.

De opvoeding is daarom noodig; onder bearbeiding van menschen, wil de Heere de kinderen Chr. opvoeden. Zonder opvoeding geen Chr. wedergeboren leven.

Wedergeboorte en opvoeding staan met elkander in het nauwste verband; het is een band, die God zelf heeft gelegd, en die daarom door ons niet mag verbroken worden. *(Krachtig applaus).*

Het debat dat op deze lezing volgde kunnen we niet opnemen.

Slechts spreken we wensch uit, dat Prof. Bavinck deze lezing publiek make.

Uit de Pers.

Hollands Kerkblad bespreekt het denkbeeld van Dr. De Lind van Wijngaarden, te Utrecht, om elk predikant zijn eigen leerlingen te doen bevestigen.

Het blad zegt er van:

In het Gereformeerd Weekblad heeft Dr. de Lind van Wijngaarden, te Utrecht, betoogd dat het 't beste is, dat in de Hervormde kerk ieder predikant zijn eigen lidmaten bevestigt.

In sommige steden is het gewoonte, dat er eens of meermalen per jaar een algemeene officieele bevestigingsdienst wordt gehouden. Alle »aanmelingen" van alle predikanten worden samengebracht en tot die allen spreekt de man, die volgens het beurtenlijstje »de bevestiging" heeft.

Daar heeft Dr. d. L. v. W. groot bezwaar in. Verkeerde de Herv. kerk in normalen toestand, zoodat alle predikanten dezelfde waarheid beleden, gelijk die in de belijdenis werd nedergelegd, dan was hiertegen geen bezwaar. Nu dat echter niet zoo is, is het niet alleen ongewenscht maar onmogelijk om zich aan die gewoonte te houden. Door de bevestiging wordt men lidmaat der kerk. De predikant, die in de bevestigingsbeurt optreedt, wordt er voor gebruikt om allerlei personen, omtrent wier opleiding hij, dank zij het gebrek aan leertucht, niet de allerminste waarborgen heeft, publiek tot het lidmaatschap toe te laten.

Bovendien kunnen alzoo jeugdige lidmaten feitelijk gedwongen worden zich onder een prediking neder te zetten, waarvan zij uit den mond hunner leermeesters gehoord hebben, dat zij verderfelijk is. Eene algemeene officieele bevestigingsbeurt is niet anders dan eene poging om bestaande beginselverschillen te bedekken, om eene eenheid te veinzen, die niet bestaat. Wie zulk een beurt tracht te bestendigen, kent aan waarheid en leugen dezelfde waarde toe en schendt de trouw aan zijn eigen beginsel. Hij brengt zedelijk nadeel toe aan de gemeente, die belang heeft bij oprechtheid en waarheid.

Aldus Dr. de Lind van Wijngaarden. Of dit betoog steekhoudend is, betwijfelen wij. Immers is en blijft het toch waarheid dat een Gereformeerd predikant in het Hervormd Kerkgenootschap zich niet voor een Roomsch pastoor houden kan, die krachtens eigen autoriteit allerlei kerkelijke handelingen kan verrichten. Wat hij doet, doet hij uit naam van den kerkeraad. Ook de aanneming tot lidmaat geschiedt namens den kerkeraad. Wanneer een predikant van Gereformeerde richting en een van moderne gevoelens in dezelfde kerk lidmaten aannemen, krijgen zij dezelfde rechten, hebben zij door een daad hunnerzijds getoond te willen behooren tot hetzelfde lichaam. Dit feit moet onder de oogen gezien worden. Men behoort het te aanvaarden, want de zaak is niet anders, en kan niet anders zijn, zoolang de synodale organisatie de Gereformeerden in de Hervormde kerk tot zulke onnatuurlijke verhoudingen dwingt.

Wanneer een modern predikant in een kerkeraad, waar het voorstel gedaan werd om op grond van verschil van beginsel aan elk predikant het recht te geven om zijn eigen leerlingen te bevestigen, eens zijn Gereformeerden ambtgenoot toevoegde: Bewijs mij, dat er verschil van gevoelen bestaat. Toon mij aan, dat ik onrechtzinnig ben, dan moest de Gereformeerde predikant het antwoord schuldig blijven. Immers, de Gereformeerde predikanten weten het zeer wel, dat men in de Hervormde kerk geen kerkelijke vergaderingen heeft en men dus ook niet in staat is, om een kerkelijk oordeel, dat is een volgens Gereformeerde beginselen geldend oordeel, over een leeraar te hebben.

Wisten de lidmaten, die door Gereformeerde predikanten aangenomen worden al deze dingen goed, dan zouden ze niet gerust kunnen zijn. Het verspreiden van kennis omtrent de Gereformeerde beginselen in zake de regeering der kerk, kan niet anders dan tot een breken met de synodale Hierarchie leiden.

De worstelingen, die mannen als Dr. d. L. v. W. hebben, volgen wij met belangstelling. Ook wij hebben ze gekend. De Heere geve ook voor die broederen, gelijk als voor ons, verbreking van onschriftuurlijke banden, die brengen tot onware verhoudingen.

Dit is zoo.

Wie bevestigt, verbindt aan *gekeel* de kerk, niet aan een ecclesiola in ecclesia.

Toch zijn er tijden, dat ook dit laatste als redmiddel noodig kan zijn, en in zooverre verstaan we Dr. De Lind van Wijngaardens voorstel. Doch dan is de voorgeslagen maatregel geheel onvoldoende, en dan moet het worden een zich vereenigen van de trouwe belijders in een hulporganisatie, die op den grondslag der Formulieren van eenigheid staat.

In den predikant als zoodanig kan het vereenigingspunt nooit liggen. Hij komt en gaat. De Belijdenis blijft.

Over de kerk in haar innerlijk wezen en uiterlijk openbaar worden, zegt hetzelfde blad:

De Kerk is en blijft altoos de vergadering der uitverkorenen. Dit is ook geheel naar onze belijdenis. Zoolang de uitverkorenen niet vergaderd zijn, door den Geest één zijn met Christus en zijn Lichaam, behooren zij niet tot de Kerk. In de Kerk naar haar *verborgen* leven zijn alleen uitverkorenen. *Dezelfde Kerk* is echter niet alleen verborgen maar ook *openbaar*. En dan zijn er hypocrieten in, kaf om het koren. Toch blijft ook de openbaar wordende Kerk de vergadering der uitverkorenen, het Lichaam van Christus. *Kerk* heeft voor ons slechts één beteekenis. Zij is naar den Geest een verborgen *zuivere* eenheid, maar wordt naar en door het Woord openbaar en is in die openbare gestalte een *onzuivere* eenheid. De tucht heeft weg te nemen, wat als heterogeen openbaar wordt. Dit is geen Novatianisme of Dooperij, maar de Gereformeerde leer der Discipline.

Zoo is ons ook het *Geloof* één, hoewel er een *verborgen* leven des geloofs en een *openbaar* leven des geloofs is.

Het verborgen leven des geloofs, het ingewrochte geloof, het zaad des geloofs, de gave des geloofs, het beginsel des geloofs, ligt dieper dan het bewustzijn, ligt in het leven der ziel zelf, in den toestand der ziel en in den toestand van hare vermogens. Gelijk er immers een verborgen zonde en een openbare zonde is. Een zonde als toestand en een zonde als werkzaamheid. Een verborgen geestelijke dood en een openbare geestelijke dood. Een verborgen onbewuste vijandschap tegen God en een openbare vijandschap.

Het Geloof is zielkundig het leven der ziel naar God, naar het Woord van God, naar zijn gedachte en naar zijn wil. Hiervoor is allereerst een verborgen genadewerk noodig, dat *niet* uit het gehoor des Woords is, maar uit den Heiligen Geest, gelijk Lydia's hart werd geopend vóórdat zij acht gaf op het Woord. In dit verborgen genadewerk maakt de Heilige Geest de ziel levend, richt haar zonder haar bewustzijn op God en zijn Woord door de ingewrochte genade in verstand en wil. Dit werk des Heiligen Geestes staat *niet buiten betrekking* met het Woord, maar geschiedt *naar* het Woord en is op het Woord *gericht*. Wat den toestand der ziel aangaat, die deze genade deelachtig is, zoo stellen wij, dat zij de genade des geloofs bezit door den Geest des geloofs.

Toch kunnen wij zeggen, dat deze zielen door het Woord nog tot het geloof *gebracht* moeten worden, namelijk tot *gelooven*. Het Woord komt de ziel niet levend maken, maar komt tot het bewustzijn, komt de ziel verlichten, onderwijzen, dringen tot bekeering en geloof, tot geloofswerkzaamheid, tot geloofsdaden.

Zóó pas komt het geloof door het Woord *uit* in kennis, vertrouwen en gehoorzaamheid. Maar dit *uitkomend* geloof is niet een *ander* als het *ingewrochte*; het is *hetzelfde*; de eenige onderscheiding, die hier bestaat, is *verborgen* en *openbaar*, zaad en plant.

In principe is dit onbetwisthaar juist. Alleen zouden we er willen bijvoegen, dat door de Verbondsgenade het *kaf* in de ontwikkeling van het *koren* is opgenomen.

Maar de grondwaarheid die hier beleden wordt blijft.

Electio cor ecclesiae.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 15 April '98.)

THEOLOGISCHE SCHOOL.

Candidaten.

Het College van hoogleeraren der Theol. School brengt ter kennis van de kerkeraden, dat de heeren N. Diemer, G. Wisse en M. B. Parlevliet met goed gevolg het Candidaatsexamen hebben afgelegd.

Het College, meenende hiertoe reden te hebben, neemt de vrijheid, tevens de aandacht te vestigen op Art. 134 van de Acta der laatstgeh. Generale Synode, dat van dezen inhoud is:

„Mede namens Prof. Dr. F. L. Rutgers, doct Prof. Dr. H. Bavinck voorlezing van zijn rapport ten aanzien van het preeken der nog niet kerkelijk geëxamineerde studenten in de Theologie in Gereformeerde kerken (Bijlage V.)

„De conclusie van het rapport (die door de Synode is aangenomen) luidt aldus:

„1. *dat studenten uit den aard der zaak niet den dienst des Woords kunnen of mogen uiteferen;*

„2. *dat proposities door hen eerst kunnen gehouden worden, nadat zij, na het met den goeden uitslag afgelegd praeparatoir-examen, daartoe van de kerken het recht hebben ontvangen;*

„3. *dat het desniettemin aan studenten na afgelegd candidaats-examen en met toestemming der hoogleeraren vergund zal zijn, om nu en dan onder opzicht en leiding van den kerkeraad in de gemeente een stichtelijk woord te spreken;*

„4. *dat hoogleeraren der Theol. School en der Theol. Faculteit van de Vrije Universiteit en ook de kerken zullen worden verzocht, om aan deze bepaling stipt de hand te houden."*

De „toestemming," in punt 3 bedoeld, is aan bovengenoemde broederen verleend.

Namens het College van hoogleeraren.
L. LINDEBOOM, *Rector.*

Kampen, 6 April 1898.

Buitenland.

Engeland. Waarom zoeken velen de Episcopaalsche Godsdienstoefeningen?

Een boos teeken des tijds is het, volgens ons oordeel, dat er in Engelsche Christelijke bladen gediscussieerd wordt over de vraag waarom zoovele jongelieden den weg naar de kerk hebben verleerd. Wij vonden in *The Independent* allerlei antwoorden op deze vraag. Sommigen beweerden dat het opkomend geslacht niet meer kon geboeid worden door de eentoonige godsdienstoefeningen van de dissenters; elken Zondag is koekoek een zang: het hooren van een preek, het zingen van gezangen, enz. Dit bevredigt het jonge volkje niet meer. Liever moest men arbeiden, gelijk men in sommige plaatsen reeds gedaan heeft, door in plaats van godsdienstoefeningen bijbelklassen te organiseeren, waar jongelingen ook wel een kort opwekkend woord krijgen, maar waar zij tevens in de gelegenheid zijn om vragen te doen.

In de laatste weken wordt er echter nog een andere vraag gedaan, althans in Nonconformistische kringen. Men merkt het op dat er bij de jongelieden een zekere trek is om van de kerken der dissenters over te gaan tot de Episcopaalsche kerk. Men drukt het aldus uit, dat men „de kapel voor de kerk" verlaten gaat.

Het is niet te ontkennen dat hoogkerkelijke denkbeelden, in het Engelsch aangeduid door „Sacertotalism", in Engeland in de lucht hangen. Daarom meent men dat het niet te verwonderen is dat er een zekere drang is naar de Episcopaalsche godsdienstoefeningen.

In een ingezonden stuk, voorkomende in de *Independent*, lezen wij dienaangaande het volgende:

„Is het niet verwonderlijk dat velen van ons jong volkje naar de Episcopaalsche kerk gaan, en als gij mij vraagt waarom? dan antwoord ik: om de kaalheid en het min artistieke karak-

ter van onze godsdienstoefeningen en van onze kerken.

Wij leeren onzen kinderen het schoone in kunst en muziek te bewonderen, wij beginnen het oor en het oog zoo vroeg mogelijk te oefenen, wij laten hen de beste muziek hooren en de beste schilderijen zien, zoowel binnen als buiten 's huis wanneer onze middelen dit veroorloven, en wat gedaan wordt door de gegoeden, doet gelukkig de Staat, voor een groot deel, voor de niet-gegoeden. Muziek en teekenen worden op alle lagere scholen onderwezen, en later nemen de scholen voor kunst dit werk over. Op elken dag mag men den smaak voor het schoone laten gelden, maar op Zondag moeten wij tevreden zijn met muziek, die wij al voor een halve eeuw gehad hebben en met de vier rechthoekig gebouwde muren met de minst mogelijke versiering. Is het te verwonderen dat onze kinderen godsdienstoefeningen zoeken, die meer in overeenstemming zijn met den smaak welke wij hen hebben trachten in te boezemen? Wanneer wij even als de kwakers van oordeel waren dat muziek en kunst bij de godsdienstoefeningen niet in aanmerking behoeven te komen, om mede te werken tot verheerlijking Gods, dan kan men daarmede tot zekere hoogte vrede hebben, maar er gebruik van te maken zonder ze aan te wenden op een manier die dienen kan tot de meeste stichting der gemeente, is volgens mij een groote fout.

Voorts pleit deze schrijver voor de uitbreiding der liturgie, omdat het doen van twee lange vrije gebeden in elke dienst, meer is dan van een dienaar kon gevorderd worden. Ook spreekt hij van een meer waardige kleeding, die de dienaren des Woords bij de godsdienstoefeningen moesten dragen; de toga draagt hij tot het waardig optreden van een man en maakt dat zijn woorden meer indruk maken.

Een ander schrijver in hetzelfde blad merkt op dat het gevoel voor het schoone dikwijls jongelieden van de Nonconformistische godsdienstoefeningen drijft naar die van de Episcopalen, die steeds meer overeenstemming toonen met den Roomschen eredienst. In sommige gevallen heeft daarbij de Episcopale kerk in de buurt een predikant die mooier preekt en ernstiger is in zijn optreden dan de predikant der vrije kerk. Hij is van oordeel dat als iemand in waarheid Christus zoekt hij hen ook zoekt die Christus liefhebben en door zijn geest zijn aangevuurd.

Wederom een ander wijst er op dat godsdienstig geloof niet erfelijk is, en dat het daarom niet altijd doorgaat dat wanneer de vaders of grootvaders behooren tot eene vrije gemeenschap de kinderen dezelfde neiging toonen. Dezelfde schrijver wijst er op dat ofschoon men er over klaagt, de Wesleyanen zijn hierin de eersten, dat velen de kerk der vaderen verlaten om tot de Episcopaalsche kerk over te gaan, men toch over het algemeen genomen hoort, dat de onder de Engelsch sprekende volken de vrije kerken steeds toenemen in ledental. Een predikant deelt zelfs als zijn ervaring mede, dat voor één lid, dat tot de Episcopaalsche kerk overging, minstens vijftien personen stonden, die van de Episcopaalsche kerk tot zijn vrije gemeente overkwamen.

Toch komt het ons voor dat deze zaak niet in de Engelsche bladen zoo openlijk zou besproken worden, indien er niet werkelijk reden tot ongerustheid bij de dissenters bestond. Het kan zijn dat een gemeente in getalsterkte vooruitgaat en toch hare beste krachten verliest en alzoo voor de toekomst ten doode is opgeschreven.

De Roomsche kerk verliest in Engeland terrein, jaarlijks vermindert het getal harer aanhangers en toch zal iedereen het ons toestemmen dat Rome door overgang van enkele Episcopalen als Dr. Newmann op dit oogenblik sterker staat dan de Episcopaalsche kerk.

(Wordt vervolgd.)

WINCKEL.

Voor Kinderen.

TWEE ONBEKENDEN.

I.

Er is een Bijbelboek dat, hoe heerlijk schoon het ook zij, toch door jonge lezers weinig gelezen wordt, 't welk men gemeenlijk eerst op later leeftijd recht leert verstaan. Ik bedoel de Klaagliederen van Jeremia.

In het derde hoofdstuk lezen we van vs. 26—33:

„Het is goed, dat men hope en stille zij op het heil des Heeren. Het is goed voor eenen man, dat hij het juk in zijne jeugd draagt. Hij zitte eenzaam en zwijge stil, omdat Hij het hem opgelegd heeft. Hij steke zijnen mond in het stof, zeggende: Misschien is er verwachting. Hij geve zijne wang dien die hem slaat, hij worde zat van smaad. Want de Heere zal niet verstooten in eeuwigheid. Maar als Hij bedroefd heeft, zoo zal Hij zich ontfermen naar de grootheid Zijner goedertierenheden. Want Hij plaagt en bedroeft des menschen kinderen niet van harte."

Wat ik u wensch te verhalen maakt duidelijk wat in die woorden wordt geregd. 'k Hoop dat het menig jong lezer zal lust geven om ook de Klaagliederen niet meer over te slaan, maar *alle* Schrift tot zijn leering te gebruiken. Daartoe is zij gegeven en al is niet alles u duidelijk vrienden — wat het trouwens niemand is — toch blijft het Woord Gods als een groote hof voor allen openstaan, opdat zij er bloemen en vruchten garen van eeuwige waardij.

Eenzaam ging een jonge wandelaar zijn weg. De nacht naderde, de herfstwind ruischte door de boomen en over de stoppelvelden, niet ver van den Rijn in Schwabenland. De knaap scheen moe te wezen en het loopen viel hem blijkbaar moeilijk. Zijn gelaatstrekken spraken van ontbering en afmatting, en 't was duidelijk dat hem een rustplaats hoogst welkom zou zijn.

Doch waar die te vinden? Nergens vertoonde zich een dorp of ook maar een hofstede. Zoo ging dan de knaap met loome schreden voort, terwijl hij bij zichzelf sprak: Ik zal wel op het open veld moeten vernachten. En hij trok het korte manteltje dat hij droeg, dichter om zich heen, ten einde zijn lichaam voor den scherpen wind te dekken.

Hij ging al verder, en onderzocht intusschen het taschje, dat hij om den hals droeg. Dat onderzoek scheen hem niet te bevredigen. „Geen kruimel meer", sprak hij zuchtend, „en ik heb zoo'n honger. Ik moet voort, en ergens wat zien te krijgen, eer het nacht wordt".

Hij die zoo in de schemering zijn weg vervolgde, was iemand van een jaar of veertien. Hij was groot voor zijn jaren en zag er stevig gebouwd uit, al had hij blijkbaar thans met afmatting te kampen. Zijn kleeding, schoon tamelijk afgedragen en gehavend, was toch nog herkenbaar als van iemand uit den hoogeren stand. Hij droeg onder het blauwe manteltje donkerkleurige hozen. Zijn hoofd was gedekt met een mutsje of baret van rood fluweel, met een reigerveer versierd. Zijn lichtblond kroeshaar stak daarbij scherp af en omlijste, lang neervallend, een fijn edel gelaat, waaronder een paar oogen blonken, die spraken van moed en volharding.

Moedig en volhardend zette onze kleine man zijn reis voort, al woei de wind fel, en al voelde hij zich moe en hongerig, tot hij bij de heerschende duisternis tegen een boomwortel stiet en tuimelde. Snel wilde hij zich weder oprichten, maar met een pijnlijken kreet viel hij aanstonds neer. 't Was hem bijna onmogelijk op den eenen voet te staan, die blijkbaar door den val verrekt of verstuikt was. Thans werd verder gaan hem onmogelijk. Met groote moeite sleepte hij zich onder een wilden perenboom, die beschuttend zijn loof uitbreidde. Daar was hij tenminste eenigermate tegen regen en wind gedekt, voor het zeer waarschijnlijk geval, dat hij hier den nacht zou moeten doorbrengen.

Reeds enkele oogenblikken nadat hij zich had nedergezet, kreeg de vermoeienis de overhand; hij werd sluimerig en zou zijn ingeslapen, zoo niet een geluid hem had opgeschrikt. Hij luisterde.

„'t Zijn de vervolgers!" riep hij uit, „zij komen! Zij halen mij in!"

Angstig sprong hij op en poogde te vluchten, doch vergeefs. Zijn voet was zoo bezeerd, dat het loopen geheel onmogelijk bleek te zijn. Hij moest weder gaan liggen.

„In vredesnaam," sprak hij bij zich zelf. „De boom dekt mij in elk geval toch beter, dan wanneer ik in 't open veld zou willen vluchten. Ze moeten knap zijn als zij mij hier in den donker vinden."

En meteen drukte hij zich zoo dicht mogelijk tegen den boom, zoodat zijn aanwezigheid voor wie niet scherp zag, kwalijk viel op te merken.

Intusschen kwamen de hoefslagen al nader. Weldra ontdekte de knaap in de avondschemering twee ruiters. Achter hen aan kwam een groote hond, die op een afstand gezien veel van een leeuw weg had. De vluchteling beefde en beproefde zich achter den boomstam te verbergen.

AAN VRAGERS.

De vriend uit A. (in G.) die zoo lang op een antwoord gewacht heeft, zal wel gedacht hebben, dat we hem vergaten. Dit is echter niet zoo.

Op zijn vraag hoe de uitgangen *stra, ma* en *ga* in zooveel Friesche namen zijn te verklaren, kunnen we nu althans wel iets antwoorden.

„Ma" is denkelijk niet anders dan het verkorte woord *made*, dat ook in plaatsnamen voorkomt, en een plek of veld met gras aanduidt. In een grasland als Friesland is dit „ma" recht op zijn plaats.

Een hooiland heet in Friesland nog een *made*. En de Hollandsche kinderen begrijpen, als ze dit weten, meteen beter, waarvan een *made*liefje zijn naam heeft.

Zoo ook zal „ga" wel een andere vorm zijn van „go", dat o. a. voorkomt in Oostergo, Westergo, Hunsingo, en 't zelfde is als gouw, een landstreek, ook een wei of een veld. Ook hiervan is duidelijk dat het zoo vaak voorkomt.

Hoe 't met *stra* zit weet ik niet. Doch er zijn zeker wel Friezen onder de lezers, die het ons kunnen vertellen. Weet iemand buiten Friesland het, dan hooren we het even graag.

P. B. Een *korhaan* en een *knorhaan* zijn *niet* hetzelfde, niet één familie, al spellen ze bijna eenerlei.

Een *korhaan* is een vogel, het korhoen, dien men ook wel op de hei in 't Oosten van ons land vindt; het dier heet ook wel kerkhoen. Deze korhaan is een mooi beest, en smaakt ook lekker.

Een *knorhaan* is geen haan maar een visch, die bij ons ook wel op de markt komt. Bij het vangen knorren zij, denkelijk uit ontevredenheid. Of zij lekker smaken is mij onbekend.

CORRESPONDENTIE.

R. v. D. te K. Uw vraag behoort tot die, welke wij niet in deze rubriek, maar afzonderlijk moeten beantwoorden, en dat kan niet altijd dadelijk. We hopen er echter ook wel weer gelegenheid voor te vinden.

HOOGENBIRK.

Gereformeerde Gezindheid.

Gereformeerde Kerken.

BEROEPEN: Tzummarum en Tirgdum, H. J. Willering, te Arum. — Holwerd, J. P. Kharhamer, cand. te Amsterdam. — Geldermalsen, J. Hanin, te Oosterbierum. — Sneek **B**, C. W. E. Floos van Amstel, te Zwolle. — Oud-Vosmeer, Joh. Visser, te Yerseke. — Sidderburen (Gr.), W. J. Thijssen, te Olst.

AANGENOMEN: Apeldoorn **B**, A. Boekenoogen, cand. te Amsterdam.

BEDANKT: Arnemuiden, F. W. J. Wolf, te Lopik. — Scharendijke, H. Brouwer, te Raard. — Wijhe (O.), J. J. Steinhart, te Nunspeet. — Pietersburen, N. G. Kerssies, cand. te Sauwerd. — Bleiswijk, A. Boekenoogen, cand. te Amsterdam. — Rotterdam **A**, W. H. Gispen Jr., te Breukelen.

Nederlandsche Hervormde Kerk.

BEROEPEN: Heerenveen, W. ter Haar, te Franeker. — Donjum, H. Huizinga, te Eekst (Dr.) — Oostwolde en Fochteloo, J. G. Klein, te Beetgum. — Dirksland, H. Visscher, te Delft. — Roxenburg, E. H. Jonkers, te Zuid-Beierland c. a. — Ouddorp, IJ. Doornveld Hz., te Den Ham. — Schardam c. a. en Etershem, W. J. Aalders, te Buiksloot. — Zandeweer, J. L. de Mol Moncourt, te Drogeham. — Hoogcarspel, A. W. van Kluijve, te Schagen. — Woudsend en Indijk, H. Visser, te Idsegahuizen. — Harderwijk, B. Vermeer, te Utrecht.

AANGENOMEN: Scheveningen, G. van Manafelt, te Amersfoort. — Engelum, A. van der Heide, te Scherpenzeel. — Zuidwolde, P. C. A. Douwes Jr., te Anloo.

BEDANKT: Heerenveen, W. A. ter Haar, te Franeker. — Woudsend, Norel, te Wins en Engwier. — Gelselaar, D. Lonkhuizen, cand. te Hetcren. — Parrega c. a., E. Jansen, te Elst bij Geldermalsen. — Limmen, J. Heenk J.Az., te Vechel. — Genemuiden, J. Kok, te Opheusden. — Polsbroek, H. A. Heijer, te Lienden (bij Tiel). — Hooghlokland, C. Waardenburg Sr., te Goedereede.

Onder vriendelijke dankbetuiging aan zoovele geabonneerden die ons de verschuldigde abonnementsgelden over het afgeloopen kwartaal reeds toezonden, nemen wij de vrijheid, hen, die dit nog niet deden, beleefd te verzoeken zulks alsnog **vóór of op den 20sten dezer** *te doen.*

De abonnementsprijs is voor De Heraut *f* **1.20** *per kwartaal.*

Op ontvangst van den postwissel wordt den afzender daarvan bericht gezonden.

DE ADMINISTRATIE.

Amsterdam, April 1898.

Advertentiën.

L. G. WEISZ & Co.,
Commissionairs in Effecten,
Prinsengracht bij de Prinsenstraat.
No. 157.
AMSTERDAM.

PIANO'S
GOLDSCHMEDING.
Billijke Prijzen. ORGELS.
GROOTE MAGAZIJNEN,
Warmoesstraat 141 en Keizersgr. 305,
AMSTERDAM.
Catalogus gratis.

Agenten gevraagd,
tegen ruime provisie, voor een 1ste klas goedkoop RIJWIEL. Catalogus franco, onder lett. D., Bureau „Heraut."

Geen Geref. Theoloog
verzuime zich aan te schaffen HENRY, Commentary Holy Bible.
..... Wie dit werk doorloopend gebruikt, zal er voor de predikinq merkelijk winste uit putten.....
(Prof. Dr. A. KUYPER, *Heraut* No. 956).
Voorhanden in verschillende edities, van af *f* 17.—.
Kampen. **J. H. KOK.**

BRILLEN
met ISOMETROPISCHE GLAZEN
Uitsluitend bij
KAREL VAN BUREN,
82 Rokin 82.
Isometropische glazen geven 't oog geen vermoeienis en munten uit door buitengewone helderheid.
De Brochure *„Het Behoud der oogen"* steeds gratis verkrijgbaar.

Alom is de inteekening opengesteld op:
De tweede tot heden bijgewerkte druk
VAN
Uit Duisternis tot Licht.
GODS LEIDINGEN MET
ELIËZER KROPVELD.
Uitgegeven door Deputaten van de Gereformeerde Kerken voor de Zending onder de Joden.
Compleet in 8 afleveringen van 32 pagina's met acht platen op kunstdrukpapier.
Prijs f 0.17½ per aflevering.
Prospectus wordt gaarne op aanvraag toegezonden.
De uitgever W. KIRCHNER,
Rozengracht 55. Amsterdam.

EXCELSIOR.
Geïllustreerd Tijdschrift voor Neerlands Volk,
ONDER REDACTIE VAN
A. J. HOOGENBIRK
en
J. A. WORMSER.
Prijs per jaargang (12 Nrs. à 16 pagina's en 12 Nrs. à 8 pagina's) *f* 3.50.

INHOUD van het Nr. van 7 April 1898: Uit de Dooden. — Uit booze tijden. — Van kwaad tot erger. — Brieven uit Transvaal. — Een gevecht met een tijger (met platen). — Een zendeling uit oude dagen. — Een merkwaardig volk. — Het geheim van den Professor. — Antwoorden op prijsvragen. — Nieuwe prijsvragen.

BOEKHANDEL
VOORHEEN
Amsterdam. HÖVEKER & WORMSER.
Pretoria.

In mijn Generaal-Depôt, — gevestigd:
INTERNATIONALE APOTHEEK van ALBERT SOMMER
(Duitsch Gediplomeerd Apotheker)
Heiligenweg, hoek Singel, Amsterdam, —
zijn uitsluitend door mij verpakte en gepotentieerde medicamenten verkrijgbaar.
Het Depôt is in den laatsten tijd aanmerkelijk vergroot. Ik verzoek vooral om op het Fabrieksmerk te letten, daar dit wordt nagebootst.
Men adresseere: Homoeopathisch Central-Depôt
Dr. WILLMAR SCHWABE — AMSTERDAM.
Prijscourant en alle Brochures GRATIS verkrijgbaar.
Dr. WILLMAR SCHWABE.

Dagen van Goede Boodschap
DOOR
Dr. A. KUYPER.
Deel I. In den Kerstnacht. | Deel III. De Paaschmorgen.
„ II. Oud- en Nieuwjaar. | „ IV. Op den Pinksterdag.
4 deelen ingenaaid *f* 3.60; in 4 fraaie stempelbanden *f* 5.60; elk deel afzonderlijk ingenaaid *f* 1.20; gebonden *f* 1.75.
BOEKHANDEL
VOORHEEN
Amsterdam. HÖVEKER & WORMSER.
Pretoria.

P. VAN EIJK.
Firma JOHANNES KRAMER & Co
DAM 15-17, AMSTERDAM.
Koopen en verkoopen EFFECTEN, diverse LOTEN en vreemde COUPONS, Wisselen Gouden, Zilveren MUNTEN en vreemde Banknoten. Sluiten PROLONGATIËN en BELEENINGEN. Nemen gelden à DEPOSITO ½ pCt. onder prolongatiekoers. Bedragen tot en met Duizend Gulden worden op vertoon terugbetaald.

Oproeping Staats-Gymnasium Pretoria.
Mits dezen geschiedt oproeping van applicanten voor de betrekking van:
Docent in de Fransche Taal- en Letterkunde
aan het Staats-Gymnasium te Pretoria.
Alleen applicanten van **beslist** Christelijke beginselen kunnen voor de betrekking in aanmerking komen. Bij de applicatie moeten daarvan bewijzen overgelegd worden met:
1. bewijs van lidmaatschap eener Protestantsche Christelijke Kerk;
2. bewijzen van bekwaamheid;
3. bewijs van ervaring als onderwijzer;
4. bewijs van voldoende kennis der officieele landstaal (Hollandsch);
5. bewijs van goed zedelijk gedrag;
6. verklaring van bereidheid, om desvereischt den eed van getrouwheid aan de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek af te leggen.

De voorkeur genieten Franschen met academischen graad, die tevens voldoende kennis van de landstaal en van de Duitsche taal bezitten.

Het salaris bedraagt £ 800.— per jaar.

Reiskosten worden billijk vergoed.

Applicatiën met de vereischte stukken moeten gericht zijn tot den ***Superintendent van Onderwijs te Pretoria*** en vóór den 29sten April 1898 bezorgd worden op het ***Consulaat-Generaal der Zuid-Afrikaansche Republiek te Amsterdam, Nicolaas Witsenkade No. 9.***

AMSTERDAM, 14 April 1898.

Verschenen bij den uitgever W. KIRCHNER, Rozengracht 55, *Amsterdam:*
„KINDEREN HUNS TIJDS"
en
„Vrij-Antirevolutionairen."
Een woord aan den Heer
A. J. HOOGENBIRK,
DOOR
Jb. VAN OVERSTEEG.
Prijs f 0.40.

BREEBAART's Orgelhandel.
Specialiteit in Orgels
voor
Huis, School, Zaal en Kerk.
Damrak 22, Amsterdam.

Amsterdamsche Maatschappij van Levensverzekering.
Gevestigd te AMSTERDAM, Keizersgracht 729.
Maatschappelijk Kapitaal: **Een Millioen Gulden.**
Commissarissen:
Mr. Th. HEEMSKERK, L. J. S. VAN KEMPEN, H. W. VAN MARLE, Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN, J. E. N. Baron SCHIMMELPENNINCK VAN DER OYE, en H. SERET.
Directeur: H. J. VAN VULPEN.
De Maatschappij sluit alle soorten verzekeringen *KAPITAAL* en *LIJFRENTE* tot elk bedrag.

Een groot formaat Koraalboek der Psalmen met voor- en naspelen, uitmuntende zetting van L. DOORTMONT, royale uitvoering in heel linnen band en dat slechts EEN GULDEN 50 CENTS kost, mag zeker wel
HET GOEDKOOPSTE
Koraalboek der Psalmen
heeten.
Ds. SIKKEL schreef hiervan in *Hollands Kerkblad:*
„Een uiterst goedkoope en daardoor zeer te waardeeren uitgaaf."
In *De Nederlander* leest men:
„Wij moeten verklaren dat auteur en uitgever eer hebben van hun werk, en wenschen dat dit *schoon uitgevoerde koraalboek*, waarvan de prijs zoo gering is, de plaats vervangen moge van. . . . ." enz.
„Wij bevelen deze uitgave gaarne aan". *(Amsterdamsche Kerkbode.)*
„Dit Koraalboek der Psalmen ziet er *keurig* uit. . . , De innerlijke waarde kunnen slechts deskundigen beoordeelen. Naar ik vernem, is dat oordeel gunstig". *(Predikbeurtenblad.)*
De uitgever van
„HET GOEDKOOPSTE KORAALBOEK DER PSALMEN" à EEN GULDEN 50 CENTS:
W. KIRCHNER, Rozengracht 55, Amsterdam.

TE KOOP
voor den meestbiedende de Jaargangen 1880 tot en met 1894 van DE HERAUT. Aan de jg. 1880, '81 en '83 ontbreken resp. 5, 4 en 3 nrs. Overigens compleet. Aanbiedingen fr. aan Bureau dezer, motto: *Heraut.*

Vrije Universiteit.

In dank ontvangen:
Voor de Vereeniging:
Aan Contributiën:
Door den heer A. H. van Lonkhuizen te Wageningen *f* 121; door den heer Ch. Dixon te Deventer *f* 70.50; door den heer G. de Lugt te Scheveningen *f* 50; door den heer S. S. Hofstra te Assen *f* 29; door den heer W. Post te Lollum *f* 21; per post ontvangen *f* 8.

Aan Collecten: (voor de Theol. faculteit.)
Van de Geref. kerk te Genemuiden *f* 9; van idem te Wildervank *f* 21.97; van idem te Nieuwepekela *f* 12.09; van idem te Onstwedde *f* 6.50; aan idem te Onstwedderzijl *f* 2.38; van idem te Musselkanaal *f* 5; van idem te Emmercompascuum *f* 0.97; van idem te Weerdingermond *f* 1.67; van idem te Valthermond *f* 2.82½; van idem te Nieuwbuinen *f* 4.05; van idem te Stadskanaal *f* 9.19; van idem te Groningen A. *f* 59.43½; van idem te Groningen B. *f* 27.20; van idem te Bedum A. *f* 15.46; van idem te Ten Boer *f* 11.02½; van idem te Sappemeer *f* 10.27; van idem te Hoogkerk *f* 8.28; van idem te Thesinge *f* 8.10; van idem te Zuidwolde (Gr.) *f* 7.91; van idem te Aduard *f* 6.98; van idem te Eenige *f* 6.35; van idem te Kielwinderweer *f* 6.19; van idem te Zuidbroek *f* 6.05; van idem te Sauwerd *f* 5.97; van idem te Wirdum *f* 5.89; van idem te Bergum *f* 2.70; van idem te Boxum *f* 5.85; van idem te Britsum *f* 4.98; van idem te St. Anna Parochie A *f* 6.49; van idem te St. Anna Parochie B *f* 8.35; van idem te St. Jacobs Parochie *f* 2.50; van idem te Garijp *f* 7.68; van idem te Leeuwarden A *f* 6.73; van idem te Marrum *f* 6.68½; van idem te Hijum *f* 1.40½; van idem te Hallum *f* 13.20; van idem te Stiens *f* 2; van idem te Wartena *f* 0.64.

S. J. SEEFAT,
Hilversum. *Penningmeester.*

Boek- en Courantdrukkerij:
DE ROEVER, KRAMER & PAKKIS,
Amsterdam.